

УДК 631.95

Дриженко О.А.*аспірант кафедри економіки підприємства
Університету державної фіскальної служби України***Белінська Я.В.***доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної економіки
Університету державної фіскальної служби України*

СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

ESSENCE AND SPECIFICATION OF INNOVATION DEVELOPMENT IN AGRICULTURAL OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто питання взаємозв'язку розвитку науки, техніки й аграрного сектора. Систематизовано та доповнено визначення сутності агроінновацій. Висвітлено основні проблеми та можливості розвитку сучасних інноваційних технологій у всіх секторах аграрної сфери.

Ключові слова: інновації, агроінновації, проблеми, інноваційні технології, розвиток.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены вопросы взаимосвязи развития науки, техники и аграрного сектора. Систематизированы и дополнены определения сущности агроинноваций. Освещены основные проблемы и возможности развития современных инновационных технологий во всех секторах аграрной сферы.

Ключевые слова: инновации, агроинновации, проблемы, инновационные технологии, развитие.

ANNOTATION

The article deals with the issues of the relationship between the development of science, technology and the agrarian sector. The definition of the essence of agronomy innovations is systematized and supplemented. The main problems and possibilities of development of modern innovative technologies in all sectors of the agrarian sphere are highlighted.

Keywords: innovation, agronomy innovation, problems, innovation technologies, development.

Постановка проблеми. Важливими стратегічними напрямками розвитку сільського господарства й усього агропромислового комплексу є науково-дослідний прогрес та інноваційні процеси, що дають змогу вести безперервне оновлення виробництва на основі досягнень науки і техніки. Сільське господарство – це «хребет» економіки нашої країни, тому вивільнення його потенціалу завдяки інноваціям відкриває багатообіцяючі шляхи для економічного розвитку. Необхідність розвитку інновацій у даному секторі диктується цілою низкою факторів. Окрім зростаючого попиту споживачів на продукцію, вироблену відповідно до принципів екологічно стійкого виробництва і необхідності зниження виробничих витрат, у цій сфері також знаходять відображення проблеми більш глобального характеру. Їх основна мета – розвиток аграрного сектора, підвищення ефективності роботи на фермах, економія часу, витрачених сил і кількості ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність і зміст інновацій, інноваційних проце-

сів та інноваційної діяльності, закономірності їх прояву в аграрних підприємствах досліджувалися у працях О.І. Янковської [2] О.І. Дацій [3] О.В. Кот [4] Г.М. Саранчука [5] Т.В. Порудеєвої, В.П. Шкумата, Л.В. Андрійченко [6–8], А.І. Гордійчука [9] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених проблемам інновацій та їх сутності, тема залишається відкритою та потребує постійного моніторингу з урахуванням останніх змін в економіці країни.

Мета статті полягає у дослідженні сутності інновацій в аграрній галузі країни, виявленні їх значення для сталого розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Англійське слово *innovation* походить від латинського слова *innovatio* (оновлення, поліпшення) і прийшло в англomовну літературу в XIX ст. В економічній науці на початку XX ст. інновації розглядалися як найважливіший засіб подолання циклічних криз. Відповідно до міжнародних стандартів, інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав утілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, використаного в практичній діяльності.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворена або вдосконалена конкурентоздатна технологія, продукція чи послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративно-управлінського, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва [1].

Вивчення вітчизняної економічної літератури свідчить про те, що саме поняття «агроінновація» має безліч формулювань. Це пов'язано з тим, що це поняття відрізняється ємністю та складністю, що виключає можливість отримати однозначну оцінку. За період свого існування теорія у сфері інновацій у нашій країні зазнала значних змін. Узагальнюючи авторські модифікації визначень «агроінновація», які отримали

висвітлення у джерелах масової вітчизняної інформації, слід виділити найбільш поширені з них.

О.І. Янковська вважає, що агроінновація – це кінцевий результат упровадження новачії в галузі сільського господарства (сортів рослин, порід тварин, засобів захисту рослин або тварин, технологій вирощування тощо), який призвів до отримання економічного, соціального, екологічного та інших видів ефекту [2].

О.І. Дацій висловив твердження, що інновації в сільському господарстві – це «зміна в техніці, технології, організації, екології, економіці, а також у соціальній сфері для одержання економічного ефекту, спрямованого на задоволення певних суспільних потреб людського буття» [3].

О.В. Кот визначила агроінновації як системні впровадження в аграрну сферу результатів науково-дослідницької діяльності, що призводять до позитивних якісних та кількісних змін у характеристиці взаємозв'язків біота техносфери і поліпшують екологічний стан навколишнього середовища [4].

Основними особливостями інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві, на думку Г.М. Саранчук, є:

1) різноманітність сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, вагома різниця в технологіях їх виробництва;

2) значна диференціація окремих регіонів країни по агротехнологічних умовах виробництва;

3) залежність використовуваних у сільському господарстві технологій від природних умов;

4) розпорошеність сільськогосподарського виробництва на значній території;

5) велика різниця у періодах виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції;

6) відособленість сільськогосподарських товаровиробників від наукових установ, що займаються виробництвом науково-технічної продукції;

7) відсутність організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським товаровиробникам [5].

Отже, стосовно сільського господарства інновації слід розглядати як кінцевий результат інноваційної діяльності для вдосконалення систем виробництва, підвищення виробничо-технологічної, економічної, соціальної ефективності для забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку галузі.

Аграрна інновація (агроінновація) – це різновид інновації, що реалізується в аграрному секторі економіки для підвищення ефективності його діяльності та забезпечення стабільного розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва.

Серед «проривних» розробок варто звернути увагу на технології чіпізації і моніторингу. Цей технологічний процес може значно полегшити

і збільшити виробництво продукції, допомогти своєчасно реагувати на різні непередбачувані ситуації. Технології моніторингу дають змогу відслідковувати стан поголів'я, кількість надоїв і т. д. У числі перспективних напрямів також варто виділити технології утилізації та відпрацювання відходів. Зробити це економічно ефективним мало кому вдається, але це перспективний напрям, який може бути реалізовано протягом декількох років. Набирає силу інший тренд – використання технологій точного, або координатного, землеробства. Інновації у цій сфері застосовуються для розрахунку посіву, планування врожайності, внесення добрив і засобів захисту рослин, точного аналізу фінансової ефективності.

На шляху формування інноваційного типу розвитку в аграрному секторі є чимало проблем, що гальмують його розвиток. У сільськогосподарському господарстві технологічне переозброєння сільського господарства в сучасних умовах є ключовою проблемою аграрних підприємств. При цьому основними економічними факторами, що стримують інноваційну активність підприємств, є брак власних коштів для розширення даного виду діяльності, висока вартість нововведень, економічні ризики і тривалі терміни окупності.

Аграрна наука країни забезпечувала і забезпечує безліч ефективних наукових розробок, реалізація яких в агропромисловому виробництві дає змогу підняти його на якісно новий рівень. Більше того, у «запасниках» деяких організацій аграрної науки й наукового обслуговування зосереджений величезний масив унікальних наукових розробок, які не затребувані в сільському господарстві. Йдеться про охорону та залучення у господарський обіг на поворотній основі перспективних технологій вирощування сільськогосподарських культур без вкладання значних фінансових коштів. Тут заслуговує на увагу дослідження Т.В. Порудеєвої та В.П. Шкумата, а саме впровадження інноваційних проектів сівозмінної організації ріллі, яке дасть змогу вирішити такі практичні питання: досягти високого рівня спеціалізації виробництва ринково орієнтованих культур; скоротити терміни освоєння сівозмін, оцінки їх ефективності та можливої реконструкції в напрямі вдосконалень; зменшити набір комплексу знарядь та машин для вирощування культур, а отже, і витрати на їх утримання та експлуатацію; спростити систему управління технологічними процесами вирощування культур; створити можливість ефективного використання земель на основі раціонального поєднання сівозмін стаціонарного і динамічного типів [6–8].

Безперервне вдосконалення створюваної сільськогосподарської техніки, засобів виробництва, використання нових інтенсивних і ресурсозберігаючих технологій, племінних тварин, нові методи організації праці і виробництва безпосередньо впливають на ступінь використання

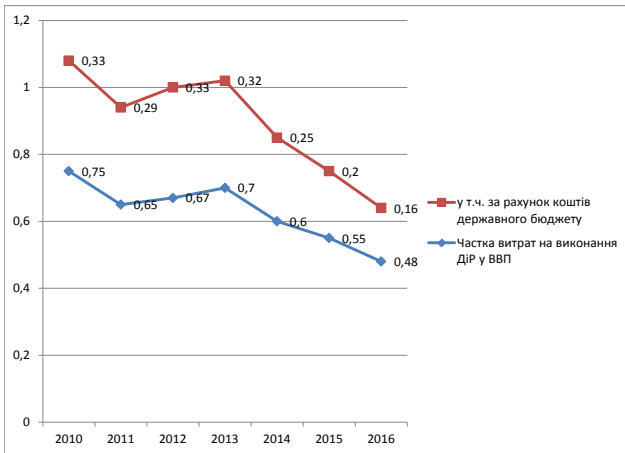

Рис. 1. Динаміка наукоємності ВВП України, %

земельних, матеріальних і трудових ресурсів, тобто на рівень технологічної ефективності. Зниження витратності, досягнуте в результаті застосування ресурсозберігаючих технологій та диверсифікації виробництва, повинне сприяти зростанню економічної ефективності. Використання інновацій у господарській діяльності зачіпає й соціальну ефективність: у результаті зростання економічної ефективності виникає велика ймовірність підвищення рівня життя населення, у тому числі й за рахунок зростання рівня доходів працівників.

Наукові дослідження потребують щорічного масштабного фінансування й усебічної державної підтримки, оскільки від цього залежать науковий рівень та якість новацій, що надзвичайно важливо в умовах поширення на українському ринку науково-технічної продукції конкурентоспроможних іноземних техніки й технологій, які за техніко-економічними параметрами не поступаються вітчизняним [9].

За даними 2015 р., наукоємність ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,03%. Більшою за середню вона була у Швеції – 3,26%, Австрії – 3,07%, Данії – 3,03%, Фінляндії – 2,90%, Німеччині – 2,87%, Бельгії – 2,45%, Франції – 2,23%; меншою – у Кіпру, Румунії, Латвії та Мальти (від 0,46% до 0,77%).

Протягом останніх років наукоємність ВВП України залишається критично низькою, що призводить до втрачання наукою здатності виконувати економічну функцію. У 2016 р. цей показник був найнижчим та становив 0,48% (2015 р. – 0,55%), у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,16% (2015 р. – 0,20%). Обсяг фінансування ДіР в Україні за рахунок усіх джерел у 2016 р. становив 11 530,7 млн. грн., у структурі якого 32,1% – кошти державного бюджету; 32,4% – кошти замовників України; 22,1% – кошти іноземних джерел; 10,0% – власні кошти; 3,4% – кошти з інших джерел.

У структурі розподілу обсягу фінансування ДіР за галузями наук найбільшу питому вагу мають технічні науки (65,2%), сільськогосподарські науки – 5,6% (642,7 млн. грн.) (рис. 1).

За видами НТП найвищий рівень упровадження мали такі види НТП, як: «Інше» – 71,9%, «Технології» – 68,5%, «Сорти рослин та породи тварин» – 57,2% [10].

У цілому слід усвідомлювати важливість сільськогосподарського виробництва для безпеки країни і сприяти створенню такої атмосфери, коли ніхто не хоче спокійно спостерігати стагнацію такої найважливішої галузі економіки, як сільське господарство, а кожен бажає вживати якісні продукти харчування власного виробництва та зобов'язує уряд зробити для цього все необхідне. Впровадження інноваційних технологій у сільське господарство – вірний шлях до досягнення очікувань суспільства.

Висновки. Як уже було зазначено, розвиток аграрного сектору безпосередньо пов'язаний із розвитком науки і техніки. Максимальне використання науково-технічного потенціалу сільськогосподарства для відновлення і розвитку національної економіки, надання їй інноваційного характеру має стати одним із найважливіших напрямів соціально-економічної політики країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40 – IV. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. 266 с.
2. Янковська О.І. Особливості інновацій у сільському господарстві. Економіка XXI століття: виклики та проблеми. 2012. № 4. С. 30–33.
3. Дацій О.І. Методичні основи дослідження інноваційного розвитку галузей сільського господарства. АгроСвіт. 2008. № 14. С. 15–18.
4. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення. Проблеми науки. 2008. № 9. С. 30–37.
5. Саранчук Г.М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності. Інноваційна економіка. 2010. № 1. С. 26–32.
6. Порудєєва Т.В., Шкумат В.П. Інноваційні рішення проектів організації сівозмін. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2012. Вип. 3(67). С. 60–65.
7. Спосіб підвищення продуктивності культур у сівозмінах короткої ротації / Л.В. Андрійченко, Т.В. Порудєєва, В.О. Порудєєв, В.П. Шкумат; заявник та патентовласник Миколаївський інститут агропромислового виробництва УААН. №42825; заявл. 06.02.2009; опубл. 27.07.2009. Бюл. № 14.
8. Спосіб досягнення бездефіцитного балансу гумусу в сівозмінах короткої ротації / Л.В. Андрійченко, В.О. Порудєєв, Т.В. Порудєєва; заявник та патентовласник Миколаївський інститут агропромислового виробництва УААН. № 67865; заявл. 25.07.2011; опубл. 12.03.2012. Бюл. № 5.
9. Гордійчук А.І. Ефективність галузей сільського господарства та їх інноваційний розвиток. URL: elibrary.nubip.edu.ua/7331/1/10gai.pdf.
10. Аналітична довідка. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової і науково-технічної діяльності за 2016 рік. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/na-sajt-mon-ad-kmu-11.07.17.pdf>.